

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

*„Olyan világban élünk, amelyben
a limonádé mesterséges aromákból készül,
ellenben a bútorápoló szerek valódi citromból.”*

*Alfred E. Neuman
(fiktív személy)*

Gyarmathy Éva (2007) *Diszlexia. Specifikus tanítási zavar.* Lélekben Otthon Kiadó, Budapest.

III. rész

AZ ALAPVETŐ MEGISMERŐ RENDSZER FEJLESZTÉSE

Az alapvető megismerő rendszer, a kognitív funkciók kisgyermekkorai fejlesztése a diszlexia, és egyéb specifikus tanulási zavarok kialakulásának megelőzését célozza. Ahhoz, hogy ez a fejlesztés minél hatékonyabb legyen, ismerni kell a gyermek képességeinek fejlettségét, fejlődési ütemét. A korai vizsgálatok támpontokat adnak a gyermek fejlődésének támogatásához.

A gyermek fejlődése ugyanis nagyban függ attól, hogy a környezet mennyire ismeri és erősíti képességeit. A képességek korai vizsgálata már önmagában is sokat segít a diszlexia kialakulásának megelőzésében azáltal, hogy szükség szerint a gyermek sajátosságainak megfelelően lehet környezetét alakítani.

Ebben a részben az elsősorban a kisgyermekkorban hatékony szenzo-motoros kezelésnek a mindennapi tevékenységekbe beépíthető módszereit mutatom be. A családban és az óvodában, iskolában végezhető szenzomotoros fejlesztések lehetőségei és feltételei ismertetése után a fejlesztéshez játékkatalógus és rejtvénygyűjtemény nyújt gyakorlati anyagot.

A szenzo-motórium a kognitív funkciók alapját adja. A működésére irányuló vizsgálatok a felnőttek neuropszichológiai felmérésére is alkalmasak, bár az így nyert információk jelentősége már kisebb, mint kisgyermekkorban, amikor az idegrendszer még rendkívül képlékeny és könnyen fejleszthető. A szenzo-motórium fejlesztése nemcsak a kisgyermeknek hasznos. Minden életkorban segíti az idegrendszer alkalmazkodását, hatékonyabb működését. Erre jó példát nyújtanak a hatha-jóga gyakorlatok, amelyeknek lényegében mindegyike szenzo-motoros ingerlés.

Az itt közreadott fejlesztő játékok, és a legtöbb hasonló fejlesztő program a természetes ingerek és tevékenységek hiányának pótszerei. Olyanok, mint a tudományosan kidolgozott és ellenőrzött „műpiszok”, amelyet azért hoznak forgalomba, mert a mai tisztítószerek túl hatékonyak, és a gyermekek szervezete nem kerül kapcsolatba a megfelelő mennyiségű és minőségű piszokkal, hogy felépíthesse ellenálló képességét.

A cél nem az, hogy a gyermekek a környezeti hiányok kompenzálásaképpen állandóan fejlesztő programokban vegyenek részt, hanem, hogy természetesen fejlesztő kulturális környezetben élhessenek és fejlődhessenek.

1. fejezet Képességek vizsgálata

Az írás, olvasás, számolás különböző részképességek és képességek pontos összehangolását, együttműködését kívánja. A szemmozgás és a kéz finommozgása csak egyik, bár igen fontos része a teljesítménynek. A gyermeknek több egyéb mentális folyamat mellett össze kell egyeztetni a hang akusztikus képét a hang beszédmotoros emlékképével és a betű vagy szám vizuális képével is. A téri viszonyok figyelembevételével elemeznie kell a részeket és elvégezni számos műveletet, majd mozgási képet kell alkotnia, és kezének finom mozdulataival mindezen működések eredményeképpen megjeleníteni a betűket, szavakat, mondatokat, számtani műveleteket. Bármely ponton fellépő zavar az egész teljesítményt bizonytalanná teheti.

Idejében megkezdett célirányos képességfejlesztéssel azonban nem kell a gyermeknek évekig elhúzódó iskolai kudarcokkal küzdenie. Legtöbbször az óvodában, iskolában vagy a családban is lehetőség lenne a részképességzavarok, elmaradások felismerésére és megfelelő fejlesztéssel korrigálására, ha a gyermekkel foglalkozó felnőttek rendelkeznének a szükséges ismeretekkel.

Az óvodákban és iskolákban dolgozó szakemberek képesek diagnosztizálni és megfelelő terápiával csökkenteni illetve megszüntetni a tüneteket, megelőzni a tanulási rendellenességeket, és nem kell minden esetben fejlesztőpedagógushoz, logopédushoz vagy pszichológushoz küldeni a gyermeket.

A megfelelő ismeretek része azonban az is, hogy a szakember tudja, meddig ér kompetenciája. Súlyosabb tünetekkel, elmaradásokkal mindenképpen specialistához kell fordulni, mert a hétköznapi fejlesztés nem lenne elegendő a zavarok megelőzésére.

A kompetencia kérdésköréhez tartozik az a hiba is, amelyet szakemberek is gyakran elkövetnek, amikor diszlexiásnak vagy tanulási zavarokkal küzdőnek diagnosztizálnak óvodáskorú vagy elsős-másodikos gyermekeket. **Szakmai szempontból hibás specifikus tanulási zavart, diszlexiát, diszgráfiát vagy diszkalkúliát megállapítani a részképességek erőteljes fejlődési időszakában, valamint amíg a gyermek a szokványos általános iskolai oktatásban részt nem vett.**

A szakmai szempont mellett a gyermekek érdeke is azt kívánja, hogy óvodáskorban és az iskola első két évfolyamán, sőt, ha lehet a későbbiekben is kerülje a szakember a címkézést. Természetesen az fontos, hogy minél korábban felfigyeljen a környezet a gyermek esetleges részképességbeli elmaradásaira, de ezeket a deficiteket fejlődési sajátosságként és a fejlesztés irányának megjelöléseként azonosíthatjuk csupán.

Minél fiatalabb gyerekekről van szó, annál kevésbé jogos bármely tanulási zavar diagnosztizálása. Az óvodáskorban rohamosan fejlődnek a szenzomotoros képességek, de igen egyenlőtlen lehet színvonaluk. A lemaradó funkciók egyik napról a másikra beérhetnek, különösen, ha a gyermeknek stimuláló környezetet biztosítunk.

A specifikus tanulási zavarok tünetei

A specifikus tanulási zavarok korai jelei megfigyelhetők már az óvodáskor elején is, de akár felnőttkorban is azonosíthatók. A tüneteket két csoportra, teljesítmény- és viselkedésbeli jellegzetességekre oszthatók.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

A részképességzavarok jele lehet, hogy az egyén figyelmetlen, könnyen elterelhető, munkái rendetlenek, rajzai csúnyák, összerendezetlen, ügyetlen a mozgása. Teljesítménye ingadozó. A viselkedésbeli tünetek nagyrészt másodlagosan, a teljesítménydeficit nyomán fejlődnek ki. A sok kudarc, meg nem felelés, a környezet felől érkező negatív értékelés az amúgyis nyughatatlan, szétszórt személyt agresszívvá teheti. Más esetben szorongóvá, visszahúzóóvá válhat, tétova és bizonytalan lesz (1. táblázat).

1. táblázat A tünetek megfigyelhetők a mindennapi tevékenység során

TELJESÍTMÉNY	VISELKEDÉS
figyelmetlen	nyughatatlan
munkái rendetlenek	szétszórt
rajzai csúnyák	impulzív
rendezetlen, ügyetlen a mozgása	tétova és bizonytalan
teljesítménye ingadozó	agresszív vagy visszahúzóó

Jellemző probléma az egyensúlyrendszer zavara és a bizonytalan testséma. A mozgás összerendezetlen, ügyetlen. Az egyén nem tud felmérni alapvető térbeli távolságokat, viszonyokat. Bonyolultabb mozgásokat nem képes pontosan végrehajtani. Gyakran megbotlik, elesik. A koncentrációs képesség gyengesége kisgyermekkorban a mozgáson keresztül jól megfigyelhető.

Az egyébként értelmes személy nem tájékozódik megfelelően, még a saját testén sem. Gyakori a kézfej nem megfelelő tartása eszköz használat közben, valamint a szabálytalan ceruzafogás. Esetleg nem tud könnyedén produkálni olyan egyszerű dolgot sem, hogy a bal lábát keresztbe tegye a jobb lába fölött, hogy kulcsolja a két kezét úgy, hogy ne a bal, hanem a jobb legyen felül.

Sok tünet alapja a téri orientáció zavara. A téri tájékozódásban a saját test a kiinduló pont. A gyermek számára saját térbeli helyzetének tudatosítása teszi lehetővé a fent-lent, jobb-bal irányok megkülönböztetését. A tünetek jelentkezhetnek a térbeli viszonyok felismerésének zavarában az iránytartásban, sorvezetésben.

Mutakozhat gyenge ritmusérzék, a nyelv alapvető ritmusát, zeneiségét nem érzékeli az egyén. Észrevehető a rossz beszédhang megkülönböztető képesség. Ez összefüggésben van a hallási figyelem fejletlenségével, a hanganalizálás gyengeségével, ami aztán oka lehet a zöngés-zöngétlen hangok nem megfelelő differenciálásának.

Az egymásutániság felépítése nehézséget jelenthet. Sorozatalkotási problémák lehetnek, így nehezen tanul meg szó szerint verseket, és egymás után következő utasításokat nem tud követni.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Először meghökkentő, milyen kevés kapcsolat látszik némely fent leírt funkciózavar, és az iskolai munka között, de ha alaposan elemezzük a jelenségeket, érthetővé válik a kapcsolat, és ezzel a diszlexiások problémái is.

A specifikus tanulási zavarok felismerése

A megfigyelések alapján következtetni lehet a képességbeli gyengeségekre, amiknek következtében az iskolai készségek terén különféle zavarok alakulhatnak ki.

Támpontok a megfigyelés során nyert információk értelmezéséhez:

- ◆ (A megfigyelt jelenség: a zavar területe. → Teljesítménybeli megjelenése.)
- ◆ Rendezetlen, bizonytalan mozgás: egyensúlyrendszer zavara, térorientáció és testséma zavar. → Figyelmetlenség, betűk, szótagok felcserélése, ékezetelhagyás, szóköz és sorköz be nem tartása.
- ◆ Kialakulatlan oldaliság: testséma és térorientációs zavar. Irányok tévesztése, betűk, számok, szótagok fordított írása, műveletek irányának bizonytalansága.
- ◆ A gyermek nem tudja követni a mozgásokra vonatkozó utasításokat, még akkor sem, ha bemutatják neki: testséma, térorientációs zavar. A relációk alkalmazásának gyengesége, irányok tévesztése.
- ◆ Rossz ceruzafogás: testsémazavar, finommozgási nehézségek. → Bizonytalan vonalvezetés, gyenge sortartás.
- ◆ Kusza rajzok, elmaradott rajzsint, a rajzolás elutasítása: térorientációs zavarok, a szem-kéz koordináció fejletlensége. Betűk nagyságának egyenetlenségei, formázásának gyengesége, a sortartás problémái.
- ◆ Mondókák, versek, sorozatok megjegyzésének gyengesége: szekvencialitás, egymásutánosság gyengesége. Szavak felismerési nehézségei, hiányos betűforma, ékezetelhagyás, szó vagy betűkihagyás, szövegértési nehézségek.
- ◆ Artikulációs problémák: hangdifferenciációs zavar. → Hangok, betűk tévesztése, keverése.

A megfigyelt jelek alapján lehet a tanulási zavarok kialakulásának lehetőségére következtetni, de ez még nem jelent diszlexiát, diszgráfiát vagy diszkalkúliát, csak a fejlesztés irányait.

Néhány egyszerű eljárással pontosíthatóak a megfigyelések által gyűjtött információk. Célzott megfigyeléssel, tehát célirányosan megválasztott feladathelyzetekben történik a megfigyelés. A legtöbb eljárás, amely során így felmérhető a gyermekek képessége, csoportos játék.

Akár az ebben a könyvben tematikusan csoportosított játékokkal (4. fejezet Játékkatalógus) is elvégezhető a megfigyelés, csak azt kell szem előtt tartani, milyen részképességeket kíván a vizsgálatveztő megfigyelni, és ezeknek mely feladatok felelnek meg.

Bármilyen egyéni vagy csoportos foglalkozás közben alkalmazhatók a játékos gyakorlatok, tehát nem kívánunk elkülönítést, de egyénileg is elvégezhető a megfigyelés. Attól függően, milyen körülmények között van módunk a gyermek megfigyelésére, számolnunk kell különböző torzító hatásokkal.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

A gyermek jobban teljesíthet csoportban, mert a társak utánzása, követése segíti, a csoporthatás motiválja. Előfordulhat, hogy amikor egyedül kell a feladatokat elvégeznie nem ér el ugyanolyan szintet. Másrésztől sok kisgyermek csoportos feladatok esetén nem eléggé motivált, és személyes kontaktusban sokkal jobban tud teljesíteni. Ezért célszerű többször különböző helyzetekben megfigyelni a gyermekeket.

A gyermekek teljesítménye korosztályukhoz illetve társaikhoz viszonyítható. Csoportos vizsgálat esetén jól látszanak azok a gyermekek, akiknek valamelyik feladattípus nehézséget okoz. Egyéni vizsgálat esetén a szakembernek ismernie kell az életkori és környezeti csoport teljesítményének szintjét, hogy ehhez hasonlíthassa a vizsgálati személy eredményeit.

A szenzomotoros rendszer célzott vizsgálata

Testséma

A testséma vizsgálata a testrészek azonosításának és akaratlagos irányban történő mozgásának alapján történik. Felnőtteknél ilyen alapvető testsémazavarok már nem mutatkoznak, hacsak nem súlyos neurológiai eltérések esetében. Ezek azonban túlmutatnak a szenzo-motorium enyhe zavarán, ami a diszlexia esetében előfordulhat. Az ujjak szenzomotoros integráltsága különösen fontos jele a rendszer működésének. Gyengesége jelzi a későbbi olvasási zavarra való prediszpozíciót.

A vizsgálat alatt megfigyelendők a vizsgálati személy reakciói, mindenféle késlekedés, elterelés és elterelődés, hibázások, esetleges kompenzációk. Különösen idősebb gyermekeknél és felnőtteknél nem arról van szó, hogy nem tudja azonosítani a testrészeket, hanem a mozdulatok bizonytalanok, hosszabb átgondolást kívánnak, nem automatikusak.

Testséma vizsgálata

- ◆ Mozgásutánzás - karemelés, lábemelés, fejkörzés, csuklókörzés, lábfejkörzés, cicahát-kutyahát, törökülés.
- ◆ Adott testrész azonosítása - fej, kéz, láb, szem orr, fül, nyak, homlok, ál, csukló, könyök, hónalj, váll, térd, boka, ujjak megnevezése.
- ◆ Összekulcsolt kézen a mutatott (nem megérintett) ujjak megmozdítása.
- ◆ A testrészeket máson azonosítani - társ, játékmackó.

A testi dominancia, a vezető kéz, láb, szem és fül összefügg az agyi dominanciával, de messze nem teljes a megfelelés. Az idegi pályák keresztettség miatt általában a bal agyféltekéhez jobb oldali dominancia társul. A jobb agyfélteke dominancia esetében nem ennyire egyértelmű az összefüggés.

A szenzo-motorium hatékonysága szempontjából ideális az, ha az ellenoldali testrészekkel van kapcsolatban az adott agyfélteke. Minden eltérés növeli a feldolgozási időt és a hiba lehetőségét, könnyebben okozhat zavart,

Az írás-olvasás szempontjából leglényegesebb a kezesség. A bizonytalan kezesség bizonytalan testsémát és irányészlelést okoz. Fontos, hogy eldőljön a kézdominancia, mert a fejlesztés ezt a kezét ügyesíti vezető kézzé, és képezi az írásra.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Vannak nagyon jobbkezesek és nagyon balkezesek. Náluk egyértelmű a dominancia. Sokan azonban csak kissé jobb- vagy kissé balkezesek. Ők már sokszor nehézségekkel küzdenek. Igazán azonban a kevert dominancia esetén lehetnek nehézségek. Az oldaliság kialakulása normális esetekben is elhúzódhat az iskolás évekre, de ez nem feltétlenül okoz komolyabb nehézségeket. Mindazonáltal a dominancia megerősödése jelentősen segíti a térorientációs képesség fejlődését.

Bizonytalan esetekben több vizsgálattal lehet eldönteni, melyik kéz és mennyire domináns, esetleg kétkezes (mindkét kéz ügyes), vagy kialakulatlan (ügyetlenek a kezek) a kéz dominancia.

Kezesség vizsgálata

- ◆ Ujj és karkeresztelés - a domináns ujj illetve kar van felül.
- ◆ Gyufaszedés időre egy kézzel - a domináns kézzel többet tud gyújtani.
- ◆ Dobásra használt kéz – a domináns kezet használja.
- ◆ Villanykapcsoló, kilincs használata - a domináns kezet használja.
- ◆ Testközépvonalban nyújtott tárgyak átvétele - a domináns kezet használja.
- ◆ Zippzár felhúzása – domináns kezet használja.
- ◆ Kopogtatási teszt – A számítógép billentyűzetén minél gyorsabban, minél többször nyomja le a „f” billentyűt a bal kezével a vizsgálati személy. Fél perc a teszt ideje. Utána ugyanezt tegye meg a jobb kezével a „j” billentyűvel. A betűszámláló mutatja, melyik kezével tud gyorsabban kopogni. A teszt háromszor ismétlendő, és az átlag az eredmény.

A diszlexia szempontjából nincs különösebb jelentősége a láb dominanciájának. Inkább a sportokban lehet fontos.

Lábdominancia vizsgálata

- ◆ Előrelépéshez használt láb - a dominánsat használja.
- ◆ Árok átugrásakor először emelt láb - a dominánsat használja.
- ◆ Rúgáskor használt láb – a dominánsat használja.

A szem dominanciája fontos a diszlexia szempontjából. Ha a vizuális információnak a szükségesnél nagyobb utat kell megtenni, az a hiba lehetőségét növeli. Az írás-olvasás a bal agyféltekéhez kapcsolódó szekvenciális feladat. A jobb szemő jut a leggyorsabb az információ az agy megfelelő régióiba. Emiatt a bal szem dominanciája a diszlexia kialakulásához hozzájárulhat. Nem okoz diszlexiát, de a rendezetlenségnek egyik elemeként a valószínűségét növeli.

Szemdominancia vizsgálat

- ◆ Kukucskálási feladat - Egy csőbe kell belenézni. Mindenki a domináns szemével hajol a csőhöz. Így akár egy kilátóban elhelyezett távcső mellett állva is megfigyelhetjük, kinek melyik szeme a domináns.
- ◆ Szem dominancia teszt (nagyobb gyerekek, fiatalok és felnőttek számára)
  1. A kart egyenesen előre kell nyújtani, úgy hogy a kéz a szem magasságában legyen.
  2. Függőlegesen felfelé álljon a mutató ujj.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

3. Egy távoli függőleges egyenes (ajtófélfa, szekrény széle, stb.) vonalába kell az ujjat igazítani.
4. Az egyik szemet be kell csukni.
5. A szemet kinyitja, és a másikat csukja be.
6. A szemek becsukását és nyitását néhányszor meg kell ismételni.
7. Az egyik szem becsukásakor az ujj látszólag félreugrik. Ez a szem a domináns, mert ezzel került beállításra az ujj, amikor a két szem nyitva volt. A másik szem becsukásakor nem mutatkozik ilyen ugrás.

Kevésbé, mint a szemnek, de a fül dominanciájának is van jelentősége a diszlexia szempontjából, mert ha az auditív feldolgozás, a hangok észlelése, azonosítása a szokásosnál bonyolultabb, több vagy eltérő idegi útvonalat felhasználó, akkor nő a diszlexia kialakulásának esélye.

Füldominancia vizsgálata

- ◆ „Órakettyegés” - A vizsgálati személynek egy halk hangot hallató tárgyat mutatnak, és megkérlik, hogy hallgassa meg közelről – a domináns fület használja.
- ◆ Hallgatózás – A vizsgálati személyt megkérjük, hogy menjen az ajtóhoz, és hallgassa meg a zárt ajtón keresztül, mit hall – domináns fület használja.
- ◆ Suttogás – A vizsgálatvezető megkéri a személyt, hogy hajoljon feléje, mert szeretne valamit súgni – a domináns fület használja.

A testi dominanciáknak különböző jelentőségűek a diszlexia oki hátterében. Ha több keveredés mutatkozik, például kevert vagy gyenge kezesség, jobbkezesnél baloldali szem és fül dominancia, akkor egyéb hajlamosító tényezők megléte esetén nagyobb valószínűséggel alakul ki valamilyen specifikus tanulási zavar.

Tér-orientáció

Testsémazavar esetén a térorientáció is sérül. Megfelelő testséma mellett is lehet azonban még a téri viszonyokkal nehézsége az egyénnek. Különösen a jobb-bal relációk okoznak gondot még felnőtteknek is.

A vizsgálat során nemcsak az számít, hogy utasítás szerint végre tudja-e hajtani a feladatot a vizsgálati személy. Azt is meg kell figyelni, milyen késéssel, mekkora erőfeszítéssel teszi ezt.

Tér-orientáció vizsgálata

- ◆ Utasítás szerint különböző téri irányokban mozgás - előre, hátra, jobbra, balra, fel, le.
- ◆ Utasítás szerint környezeti tárgyakkal való viszonylatban is elvégezni a mozgásokat - elé, mögé, fölé, alá, tőle jobbra és balra, valamik közé, valamin túl.
- ◆ A fenti téri relációkat tárgyakkal is meg tudja valósítani.
- ◆ A fenti relációkat meg tudja nevezni (pl. a tábla a falon az ajtótól balra van).

Figyelem

Nincs a figyelem vizsgálatára igazán megbízható módszer. Különösen tesztelése, mérése nem megoldott. Egyelőre a mindennapi életben történő megfigyelés a figyelmi működés

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

leghatékonyabb megismerési módja. Az alábbi vizsgálatok közül az első az egyensúlyt vizsgálja, vagyis a figyelmi funkciót leginkább meghatározó rendszerre irányul. A második két feladat közben a teljesítményen túl a gyermek viselkedését is érdemes feljegyezni – kitartó, ingadozó, elterelő, stb.

Figyelem vizsgálata

- ◆ Gólyállás - féllábon állás idejét mérjük nyitott majd csukott szemmel (1 percnél nem kell tovább állnia).
- ◆ Szavakat vagy számokat mond a vizsgálatvezető, és egy meghatározott szónál vagy számnál jelez a vizsgálati személy.
- ◆ Nagybetűs könyvben pl. az „s” („kígyóbetűket”) megmutatja a vizsgálavezető, és megkéri a vizsgálati személyt, hogy nézze végig az oldalt, és keresse ki a „s” betűket.

Szem-kéz koordináció, finommozgás

A kéz finommozgásának vizsgálata nemcsak az íráshoz szükséges részképesség színvonaláról, hanem általában a vizuális és motoros rendszer összerendezettségéről is információt ad. A kéz mozgatása a testséma része, és ennek gyengesége a mozgás és észlelés integrációjának általános zavarát jelzi.

Finommozgás vizsgálata

- ◆ Gyöngyfűzés - tíz szem felfűzésének időtartama.
- ◆ Egyre szűkebb csíkok között kell a vizsgálati személynek ceruzájával végigmenni (3, 2, 1, 0.5, cm).
- ◆ Karikát, négyzetet, széket, embert rajzol a vizsgálati személy (ez utóbbi a testsémáról is sokat elárul).

Ritmusérzék

A ritmusérzék vizsgálata sem kíván különösebb előkészületet. Éneklés és játék közben megfigyelhető a ritmusérzék.

Ritmusérzék vizsgálata

- ◆ Egyszerű ritmusokat kell megismételni. Ez lehet koppantás, dobbantás vagy taps (tá-tá-ti-ti-ti, ti-ti-tá-tá-ti-ti, stb.).

Artikuláció

A beszédhibák könnyen azonosíthatók, logopédusok megfelelően ellátják ezt a részképességzavart. Az artikuláció vizsgálata a specifikus tanulási zavarok szempontjából nemcsak a hangok helyes kiejtését, hanem a szavak formázását is érinti, a hangok egymásutáni összerendezését.

Artikuláció vizsgálata

- ◆ Kevésbé ismert, hosszú szavakat kell a gyermeknek megismételnie (pl. találékonyság, irgalmatlan, megszelídíthetetlen, társaságkedvelő, rezonancia).

Sorbarendezés

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

A sorbarendezés vizsgálata is játékos feladatokkal történik, de a kisgyermeknek megerőltető lehet. A szekvencialitás nagyjából nyolcéves korra ér el megfelelő szintet. A fejlődésben való elmaradás azonban már óvodáskorban azonosítható.

Sorbarendezés vizsgálata

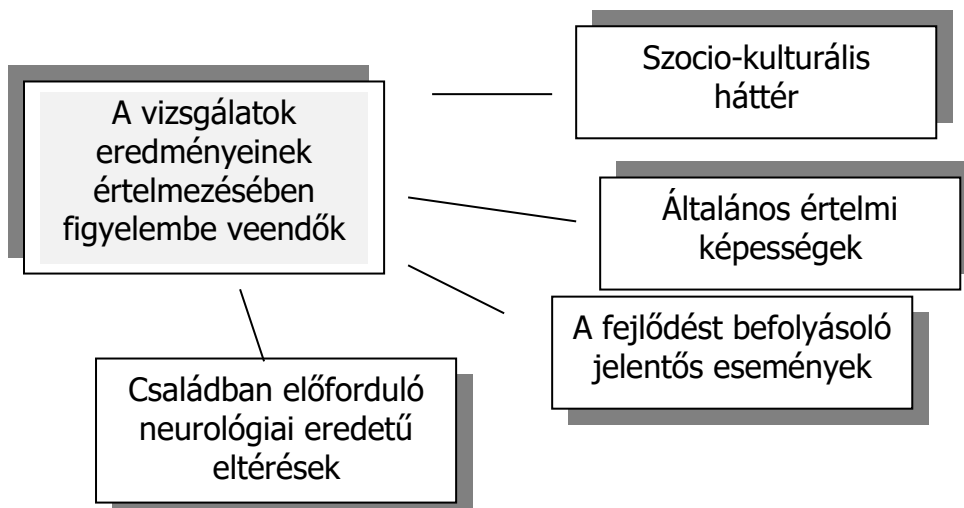
- ◆ Mozgássor megisméltése – egyre több mozgást kell ismételni (két számjeggyel kezdődik).
- ◆ Egyre hosszabb számsorokat mond lassan a vizsgálatvezető (kicsiknél kettő, nyolcéves kortól három számjeggyel kezdődik), és ugyanolyan sorrendben megismélti a vizsgálati személy – kisgyermeknek öt, másoknak hét számjegynél nem kell többet adni. Tizenkétéves kortól fordított sorrendben is lehet kérni a számisméltést (két számjeggyel kezdődik).
- ◆ Képsorozatot kell megjegyezni – egymásután mutat a vizsgálatvezető képeket, majd a vizsgálati személy sorbrakja, ahogyan jöttek a képek (tíz képpel célszerű játszani).

A megfigyelésekről érdemes rövid jegyzeteket készíteni. Ez segít a fejlesztés megtervezésében és később a fejlődés ellenőrzésében.

A fenti vizsgálatokat bárkivel el lehet végezni, de az óvodában minden félévben, és az általános iskola első osztályába érkező gyerekekkel is érdemes elvégezni, hogy időben kiderüljenek az esetleges hiányosságok.

Egyéb szempontok az azonosításban

A tanulási zavarok felismerésénél figyelembe kell venni két, az eredményeket jelentősen befolyásoló tényezőt. Az azonosítási munka egyik nehézsége, hogy a szocio-kulturálisan hátrányos helyzetű gyerekek gyakran a specifikus tanulási zavar tüneteit mutatják, pedig nehézségeiket általában a kulturális elmaradottság okozza.

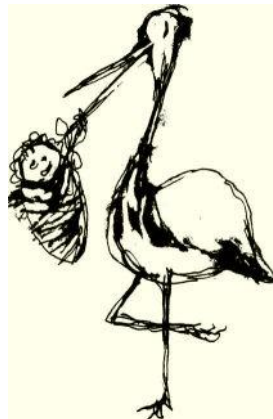
III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Gyakran jár együtt a specifikus tanulási zavar alacsony szocio-kulturális háttérrel, de a kettőt meg kell különböztetni. Az alacsony színvonalú családból érkező gyermek olvasási problémái, nyelvi nehézségei szókinchiánynak, a környezet alacsony nyelvi kultúrájának következménye. Ezeknek, az áldiszlexiás gyerekeknek a fejlesztése elsősorban verbális képességeik fejlesztéséből áll. Segíthet az azonosításban a gyermekek fűzetének és munkájának elemzése. A „valódi” tanulási rendellenességeket mutató gyerekek munkáját jellegzetes és következetes hibázások jellemzik.

Másféle problémát jelentenek az igen jó képességű, kiemelkedő intelligenciájú tanulási zavarokkal küzdő gyerekek. Náluk a felismerést megnehezíti, hogy megfelelő technikáik vannak hiányosságai elfedésére. Eszükkel megoldják a tesztfeladatokat átlagos szinten, de kifogástalan iskolai teljesítményre nem képesek. Nagyon értelmes gyerekeknél egész apró jeleket is komolyan kell venni.

Értelmes gyerekeknél se lehet beletörődni, hogy nem tud rajzolni vagy szétszórt, esetleg „lusta, pedig tudna”, hogy rossz a mozgása vagy figyelmetlen. Ezek a tünetek jelei lehetnek tanulási zavarnak még akkor is, ha minden vizsgálati feladatot többé-kevésbé sikeresen teljesített a gyermek.

A tanulási zavarok azonosítását segítheti a szülőkkel folytatott beszélgetés és kérdőív használata (ábra). Rendellenesség kialakulását valószínűsítheti, ha terhességi komplikációk léptek fel, a gyermek születése nehéz volt, besárgult vagy légzési problémái voltak, koraszülöttként jött világra. Kisgyermekkorai sérülések, súlyos, magas lázzal járó betegségek szintén okozhatnak kisebb idegrendszeri eltéréseket, amelyek az egyébként egészséges gyermek iskolai megfelelését akadályozhatják. A családban előforduló tanulási zavarok vagy balkezesség, egyéb neurológiai eredetű viselkedésbeli zavarok az örökölhetőség miatt megjelenhetnek a gyermeknél.

Kérdőív kiegészítő adatok gyűjtésére

KÉRJÜK JELÖLJE A GYERMEKÉVEL KAPCSOLATOS ADATOKAT!

Ha volt terhességi komplikáció, kérjük írja le!

Születés: koraszülött időre született megkésett

Szülés: megindított normál császármetszéssel

Ha volt komplikáció, kérjük írja le!

Születési súly: 2000g alatt 2000-2500g 2500g felett

Újszülött állapota: normális bekékült oxigénhiány

besárgult éleszteni kellett

Egyéb komplikációk:

Gyermekkori sérülések, balesetek, betegségek, magas lázas állapotok (életkor és a sérülés):

Előfordult-e tanulási zavar a családban? Igen Nem Ha igen, kinél?

Előfordult-e balkezesség a családban? Igen Nem Ha igen, kinél?

Előfordult-e figyelemzavar a családban? Igen Nem Ha igen, kinél?

Előfordult-e hiperaktivitás a családban? Igen Nem Ha igen, kinél?

Egyéb pszichés zavar a családban? Igen Nem Ha igen, kinél?

2. fejezet

Fejlesztés a családban

A legtöbb gyermeknek elegendő a fejlődéshez a környezet adta szokásos ingerek mennyisége és minősége, de még az egyébként megfelelően fejlődő kicsinyek képességeit is ugrásszerűen növeli a tudatos fejlesztés.

A tudatos fejlesztés nem jelent külön megterhelést sem a gyermeknek, sem a környezetnek. Lényegében olyan tevékenységekről, szokásokról, játékokról van szó, amelyek a normális gyermekornak részét képezik, de az utóbbi évtizedekben egyre inkább háttérbe szorultak. Márpedig a természetbe és kultúrába történő bevezetés a gyermekek ellátásának alapja kell legyen, mert ez a fejlődésnek éppen megfelelő tevékenységeket és ismereteket nyújtja.

Felolvasás

Az egyik legfontosabb tevékenység a tanulási zavarok megelőzésében a felolvasás. Már kiscsecsmőkorban fontos, hogy énekeljen, verseket mondjon a szülő, gondozó. A gyermek a nyelv zeneiségét, ritmusát már egészen fiatal korában felfogja, és ez segíti nyelvi fejlődését. A verseket, énekeket kétéves kortól kezdve kiegészíthetik rövid történetek, mesék. Az esti lefekvés előtti felolvasás nemcsak a gyermek fejlesztését szolgálja, de kellemesebbé teszi az elalvás előtti időszakot, ami egyébként meglehetősen zaklatott lehet (vacsora, rendrakás, tisztálkodás, öltözködés, ágyazás).

A felolvasások hatása igen sokrétű. A gyermeknek nemcsak a szókincse gyarapszik, de az irodalmi nyelvet, az olvasott szöveg fordulatait is elsajátítja. A beszélt nyelv és az írott nyelv jelentősen eltér egymástól, ezért mikor a gyermekek iskolába kerülve olvasni tanulnak, gyakran előzetes tapasztalatok hiányában egy új nyelvet is el kell sajátítaniuk.

A felolvasások másik nagy fejlesztő hatása, hogy a gyermeknek sorban kell követnie az eseményeket, korlátozott vizuális ingerek mellett saját képzetet alakítva a történet minden egyes eleméről. Ezzel a sorbarendezéssel, és a saját képzet kialakításával az olvasáshoz szükséges alapvető képességei fejlődnek.

A harmadik, és nem kevésbé fontos hatása a rendszeres felolvasásoknak, hogy az irodalmat megszeretteti a gyermekkel, igényt alakít ki az írott világ iránt. A televízió, video és számítógépek igen fontos, és megfelelő használattal, fejlesztő elemei a gyermek gondolkodásának, de ugyanakkor konkurensei a könyveknek.

Az olvasás iránti igény kialakításával nő a gyermek motivációja a készség elsajátítására és a későbbiekben annak folyamatos alkalmazására. Éppen ezért nagy hiba, hogy sok családban, és mondhatni minden iskolában megszüntetik a felolvasásokat, ahogy a gyermek már maga is tud olvasni. Azzal az indokkal, hogy a felolvasás leveszi az olvasás terhét a gyermekről, ellustul és nem fogja gyakorolni ezt a készséget, a gyermeket magára hagyják a még gyenge olvasási szintjén. Így, minthogy az olvasás még túl nehézkes számára, nem jut hozzá az irodalmi élményhez, és ez kedvét szegheti. A mai világban könnyen talál magának az élményszerzésre más forrásokat.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Érdeemes a felolvasásokat legalább addig folytatni, amíg már a gyermek rövidebb regényeket maga is könnyedén elolvas, és nincs igénye a rendszeres közös olvasásra. Ez azt jelenti, hogy nyolc-kilencéves kora előtt nem helyes teljesen magára hagyni az olvasásban a kisdíákot.

Mozgás

A gyermeknek szüksége van testének megismerésére, mozdulatainak próbálgatására, téri tapasztalatok megszerzésére. Ha ruházata könnyű, hogy szabadon mozoghasson, nyáron veszélytelen helyeken sokat lehet mezitláb, mászhat a földön, széken, padon, mászókéra és fára, akkor nem többet, mint a természetes fejlődéshez szükséges környezetet kapja meg.

A tudatos fejlesztéshez hozzátartozik, hogy a gyermek megismeri testét, meg tudja nevezni testrészeit, mozdulatait, a téri viszonyokat. Erre az együttes tevékenységek sport, játék (pl. a játékos birkózás), akár konyhai segítség vagy barkácsolás, takarítás, kerti munka igen alkalmasak. Ezek a tevékenységek a gyermek mindennapjaihoz tartozhatnak, ha a szülők bevonják a családi életbe.

Sok, kifejezetten fejlesztő játékot is kell, hogy játszon a gyermek. A népi és gyermekjátékok legtöbbször a szenzo-motoros integráció fejlődését elősegítő elemeket tartalmaz („Kint a bárány bent a farkas”, „Erre csörög a dió,....”, „Hol szólsz kispajtás?”, stb.).

A társas- és kártyajátékok mellett, hogy nagy élvezetet jelentenek, nemcsak a gyermek társas készségét, logikáját növelik, de kezeinek finommozgása, az irányok megismerése, megtapasztalása által szenzo-motoros képességeire is fejlesztően hatnak, és így áttételesen az írás, olvasás és számolás elsajátításában segítenek.

Mindenféle játék, amely célzást kíván fejleszti az észlelés és mozgás összehangolásának képességét. Célbadobás, labdajátékok, gombfoci, de egy csúzli is fejlesztő hatású. Minél többféle, a test különböző részeinek használatát kívánó célzójátékot játszik a gyermek, annál szélesebbkörű fejlődés tapasztalható a szenzo-motoros képességei terén.

Egyensúlygyakorlatok

Koncentrációs képességet növelő hatású minden egyensúlygyakorlat. Az iskolai képességek kialakításához tartozik, hogy a gyermek képes legyen mozgásának, gondolkodásának összpontosítására, vagyis tudjon figyelni. Az egyensúlyrendszer erősítése segít a rendezettség kialakításában. Azok a tevékenységek, amelyek erre a területre hatnak, fejlesztik a koncentrációs képességet.

Az egyensúlygyakorlatokon kívül mindenfajta forgás, hintázás és sportok, mint például úszás, korcsolyázás, sízés, torna, hatékonyan segíthetnek a figyelmi képességek erősödésében.

Vizualitás

A papírhajtogatás, az origami¹, tangram² és mindenféle kirakós játék, mozaik, labirintusok, számösszekötős játékok fejlesztik a vizuális észlelést. A számítógépes játékok között is van

¹ Papírhajtogatás, kínai-japán eredetű művészet.

² Hét darabból álló kínai eredetű kirakó játék.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

sok fejlesztő hatású, de a szem-kéz koordináció fejlődéséhez szükséges, hogy ne csak virtuális kirakósokkal játszon a gyermek. A tapintási ingerek sokfélesége összekapcsolódik a látási élménnyel, és ennek van igazán fejlesztő hatása.

Ezt a fejlesztést szolgálja, ha a gyermeknek sok lehetősége van természetes anyagokkal játszani, ezeket megismerni. A különböző kövek, termések és a természet egyéb alkotásai sokfélesége a vizuális élmények sokféleségét jelentik. A természetjárás során megfigyelt növények és állatok azonosítása a finom különbségek és sajátosságok felismerését, a percepciók tanulást segíti elő.

A vizualitás fejlődését segíti a művészeti alkotások megfigyelése és elemzése is. A részletek és az egész azonosítását és hatását tudatosítva az alak és háttér megkülönböztetése fejlődik.

Zene

A művészetek az emberi fejlődés alapját képezik, és az egyéni fejlődésben is nélkülözhetetlenek. A zene az egyik legősibb és legmélyebb hatás. Mindmáig megmagyarázhatatlan, de az ember számára rendkívüli fontosságú.

A zene élvezete a jobb agyféltekéhez kapcsolódik. Ezért a passzív zene, a zenehallgatás, bár pozitív hatása óriási, a teljes agy használatát kevésbé támogatja. Erre az aktív zenélés alkalmas. Az éneklés és a hangszeren való játék már nem része a családi életnek. Még a minőségi zene is elárasztja, telíti az embereket, és a saját maga által előadott hangzások háttérbe szorulnak.

A zenélés lényegében különbözik a zenehallgatástól. Már a kiscsecsemők is örülnek, hogy saját maguk idézhetnek elő hangokat. Ezt még a szülők is támogatják csörgőkkel, harangocskákkal és egyéb huzogatós, hangadó játékokkal. A továbblépés hiányzik. A magnó és az mp3-as lejátszó kikapcsolása után a szülők se tudnak zenét adni. Pedig ha más nem, az énekhang mindenkinek rendelkezésére áll.

A közös éneklés, zenélés élményénél mélyebb közösségi tevékenység kevés van. A zenélés ugyanakkor a hangok megkülönböztetését, a mozgás és hallás összerendezését, a két agyfélteke egyidejű működését segíti.

A zenei képzés nem kellene, hogy előadóművészek képzésére irányuljon. Egyszerűen a zenélésért önmagáért van szükség az aktív zenélésbe való bevezetésre.

Nyelvi fejlesztő környezet

A részképességzavarok alapja az észlelés és a mozgás integrációjának hiánya. Ezért a megfelelő környezet az, amelyben összekapcsolódik az észlelés, a látott és hallott ingerek a saját mozdulatokkal, a mozdulatok pedig a beszéddel. A szimbólumok korai formái előkészítik a későbbi magasabbrendű működésekét.

Az iskolai készségek elsajátításához az észlelés finom összerendezésére lesz szükség, valamint az auditív és vizuális ingereken keresztül a beszélt és az írott nyelv összekapcsolására. A nyelvi fejlesztés kezdeti fázisa a beszédnek mozdulatokhoz kötése. A gesztikuláció fontos kommunikációs segédeszköz, amelyet mindenki használ.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Az óvodában és az iskolában egyre kevesebb pedagógus kíséri mozgással a verseket, meséket, mondókákat, pedig a gyermekek jobban meg tudják jegyezni a mozdulatokhoz kötött szöveget, és fejlesztő hatásuk is sokkal többre jut. Bármely mondókához kitalálhatók azonban mozdulatok. Néhány példa:

Kicsi kutya vek-vek-vek, csihel, csahol, bereked. Öreg kutya vak-vak-vak, Ha nem muszáj, nem ugat.	Fejüket felemelik kézzel pitiznek, fejüket lehajtják, kezeiket derék magasságban tarják lustán pitizve.
Kis, kis kígyó, tekeredj a fára! Kis, kis kígyó, tekeredj a fáról!	Kezükkel kígyóznak felfelé, kezükkel kígyóznak lefelé.
Bőg a szamár, eső lesz, Lóg a füle, nagy szél lesz.	Fejet felemelik, ujjakkal fenn az esőt imitálják, kezükből lógó fül lesz, a kezüket elfújja a szél.
Hétfőn hentereg, Kedden kecmereg, Szerdán szendereg, Csütörtökön csak csücsül, Pénteken párnára dől, Szombaton szundít szorgosan, Vasárnap horkol hangosan.	Henteregnek, nehézkesen kelnének fel, visszaesnek, alvást imitálnak, álmosan ülnek, egymásnak dőlnek, eldőlnek, megint alvást imitálnak, fekve horkolnak hangosan.

Számos verses kötet elérhető, akár interneten is, például:

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/nepkolt/mondoka.hun>

<http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/05/184.html>

Vannak könyvek, amelyek tudatosan nyújtják a mozgásos fejlesztést is. A „Hüvelykujjam ...” című kiadványban (Rosta, Rudas & Kisházi, 1995) például, főként a kéz fejlesztését, mozgását, az ujjaknak az agyban történő leképezést erősítő, egyébként egyszerű népi és gyerekmondókák gyűjteménye található.

Az itt bemutatott tevékenységek legtöbbször nem szokatlan a kisgyermekkel foglalkozók számára. Felsorolásuk és a specifikus tanulási zavarok kialakulásának megelőzésében játszott szerepük elemzése azért szükséges, mert megváltozott világunkban éppen ezeknek a tevékenységeknek kárára jut több a különböző audio-vizuális eszközökből a gyermekeknek. Rengeteg inger éri őket, a környezet ingergazdagsága bizonyos szempontból megnövekedett, de harmónikus fejlődésükhöz szükséges az ingerek különböző fajtáinak biztosítása, a gyermekeket érő hatások minőségének tudatos ellenőrzése.

Egészséges gyermekeknél általában nem jelent problémát, ha egy-egy területen valamivel kevesebb tapasztalatra tesznek szert, de ha akárcsak egy kis idegrendszeri hajlam mutatkozik (és ez egyre gyakoribb, már csak a megnövekedett kémiai terhelés miatt is, amely igen erősen befolyásolja az idegrendszer fejlődését és működését), már könnyen tanulási nehézségek kialakulásához vezethetnek a hiányok.

A mindennapi fejlesztés megfelelő ismeretek birtokában szinte észrevétlenül beépíthető a gyermek életébe. Az óvodákban és iskolákban tanító pedagógusoknak lehetőségük van ezen

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

ismereteknek munkájukban való felhasználására, és a családok felé történő továbbadására, így saját hatékonyságuk növelésére is.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a mindennapokba beépített, tudatos fejlesztés nem munka, hanem természetese tevékenység, esetleg szórakozás. A család nem iskola, hanem intim közösség, és a játék nem feladat, hanem élvezet.

3. fejezet

Fejlesztés az óvodában és az iskola alsótagozatán

A specifikus tanulási zavarok megelőzését szolgálja, ha a fejlesztés a mindennapi foglalkozások része. Minden gyermek fejlődését segíti, ha kisgyermekkorában sokféle, az életkori szükségleteinek megfelelő tevékenységben vehet részt. Mindaz, ami segíti a diszlexia megelőzését, segít a problémamentes fejlődésű gyermekeknek is képességeik megfelelő alakulásában. A súlyosabb eltéréseket egyéni vagy kis csoportokban tartott fejlesztő foglalkozásokkal lehet csökkenteni vagy megszüntetni.

Szenzo-motoros fejlesztés a tanításban

Mint ahogy a diszlexia és az egyéb specifikus tanulási zavarok a neurológiai eredet mellett is nagy részt a környezeti ingerek hiányosságai illetve egyoldalúsága miatt alakulnak ki. Ha a mindennapi tevékenységek részévé válik a sokszínű szenzo-motoros tevékenység, sokkal kevesebb gyermeknek lesznek tanulási zavarai megkérdőjelezés és/vagy rendellenes fejlődés miatt.

Általánosan fejlesztő hatású az origami, agyagozás és egyéb kézműves foglalkozások, memorik, társasjátékok, kártyajátékok, szókitalálós és találós kérdések, mese, vers, ének, zenélés, rajz, bábozás, népi játékok.

Különösen a 3-8 éveseknek van szükségük rendszeresen az észlelés és mozgás összehangolását kívánó feladatokra. A szenzo-motoros funkciók szenzitív periódusában igen nagy hatása van minden tevékenységnek, amely ezt a működést kívánja. **A gyermekek képességeinek fejlődése szempontjából a kisgyermekkorai szenzo-motoros élmények meghatározóak.**

A játékkatalógusból is lehet a mindennapi tevékenységekbe is beépíteni játékokat célzottan a szenzo-motoros működés fejlesztésére. Minden témához található odaillő játék, ami fejleszti a gyermekeket. A művészet minden ága fejlesztő hatású. A játékok mellett az alkotó tevékenység lehet kiváló fejlesztés. Erre a művészetek a legalkalmasabbak: színművészet, zeneművészet és szépművészet.

Színművészet - eljátszani

A tanult versek, történetek egészben és részletekben is megjeleníthetők. Lehet utánózni a szereplők mozgását, koreográfiát kitalálni. Ujjbábokkal eljátszva, vagy árnyképeket formálva ügyesednek az ujjak. A drámapedagógia módszereiben is megtalálható a szenzo-motoros fejlesztés.

Zeneművészet - elénekelni, zenélni

Az ének nemcsak az énekórára való, hanem az élet része. Az aktív zenélés legalapvetőbb eszköze az emberi hang. Minden kifejezhető énekkel. A zenéléshez nemcsak a kész hangszereket lehet használni. A gyerekek maguk is készíthetnek egyszerű hangszereket. A zenei nevelés módszerei és hatása Kokas Klára munkái által (1972; 1992;

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

http://www.bmc.hu/kokas/index_hu.htm) jól ismert. A Kovács módszer a zenei munkaképesség növelésére való. Pintérné Tasnádi Ágnes (2006) kisgyermek mozgásfejlesztésére alakította át a programot.

Szépművészet - megjeleníteni

A tanultak sokféleképpen megformázhatók, vizuálisan megjeleníthetők. A figurák, betűk, számok kirakhatók kavicsból, korongból, pálcikából, meggyúrhatók agyagból. Festhetők, rajzolhatók. A számtani műveleteket agyagból formált szemléltető eszközökkel maguk a gyermekek is megalkothatják. Jeleneteket, szereplőket, díszeket meg lehet rajzolni vagy festeni papíron, aszfalton, kézháton.

Egyéni és kiscsoportos fejlesztés

Ha specifikus tanulási zavarokra utaló tüneteket mutat egy gyermek, vagy a vizsgálatok, megfigyelések alapján részképességi hiányokat fedez fel a szakember, bármilyen enyhék a tünetek, foglalkozni kell vele. Az óvónőnek, tanítónőnek tapasztalata és felkészültsége szerint mérlegelnie kell, hogy a fejlesztést el tudja-e maga végezni, vagy specialista-hoz küldi a gyermeket. Előfordulhat, hogy igen nagy megerőltetést jelentene a családnak a gyermek megfelelő szakemberhez juttatása, esetleg egyáltalán nincs mód rá (pl. kisebb településeken). Lehetnek a hiányosságok elég aprók, amelyek korrekciója nem haladja meg a pedagógus kompetenciáját. Ilyenkor jó, ha a fejlesztést helyben, az óvónő vagy tanítónő el tudja végezni.

Amennyiben szakemberek állnak rendelkezésre, mindenképpen érdemes konzultálni, mert ez biztosságot ad a további munkához. Súlyosnak tűnő esetekkel feltétlenül olyan specialista-hoz kell fordulni, akinek kifejezetten az a munkája, hogy ezeknek a gyermekeknek sajátos módszerekkel segítsen. Akár felvállalja a terápiát a pedagógus, akár nem, mindenképpen biztosítani kell, hogy a gyermek megfelelő fejlesztéshez jusson.

Egyéni illetve kiscsoportos foglalkozásokhoz egyéni fejlesztési tervet kell készíteni a gyermek képességeinek ismeretében. A terápiának a lemaradó részképességek fejlesztésén kell alapulnia. A fő területek, amelyek a fejlesztésben is jelentős szerepet játszanak: testséma-észlelés, tér-irány-észlelés, egyensúlyérzék, látási, hallási, tapintási észlelés, téri és idői rendezettség.

Gyakran csak az iskolába kerülve derül ki, hogy a gyermek nem tud az elvárható szinten teljesíteni. Korrepetálásra jár, ami általában igen csekély eredményt hoz, és az iskolai munkában egyre nagyobb lesz a lemaradása. A specifikus tanulási zavarokkal küzdő gyermeknél az íráshoz, olvasáshoz, számoláshoz szükséges alapvető készségek nem alakultak ki, ezért a korrepetálás a részképességek fejlesztése után lehet igazán eredményes.

A fejlesztés az iskola első két osztályában már sokkal célzottabb kell legyen, és a feladatlapok kifejezetten az írás, olvasás és számolás előkészítését célozzák, de ugyanúgy, mint korábban is, mindenképpen az alapfunkciók megfelelő szintre emelése kell vezesse a terápiát.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Fejlesztő foglalkozások

A fejlesztő foglalkozásokra készülő tervhez, számos szempontot kell figyelembe venni. Egyéni foglalkozás esetén sokkal célzottabban választhatók meg a játékok, mint ha négy-öt gyermekre készül a terv. Csoportosan érvényesülhet a társak alakító hatása, ezért általában mégis hatékonyabb az egyéni fejlesztésnél a kics csoportos fejlesztés.

Vannak kiemelt területek a fejlődésben, amelyek fejlesztése több funkciót is erősít. Ezek a nagymozgások, a testséma és a tapintás. Az egyensúlyozás különösen jól fejleszti a figyelmet, míg a ritmusjátékok nemcsak a hallási differentációban segítenek, de a sorbarendezésben, mozgásirányításban is fontos a szerepük. Ilyen gyakorlatok mindenképpen nagy számban beépítendőek a fejlesztésbe.

Semmiképpen nem elvesztegetett idő az, ha egy gyermek olyan játékot is játszik, amire „nincs szüksége”. Az a cél, hogy szívesen vegyen részt a gyermek a foglalkozásokon, és sikereket érjen el. Egyik gyermeknek az egyik, másiknak a másik játékféle megy könnyebben.

A fejlesztő foglalkozások fokozottabb odafigyelést és felkészülést kívánnak, mint egy tanóra. A fejlesztésre kerülő gyermekek a kiválogatási szempontból következően az lehetnek nagyon szétszórtak, elterelődőek, fáradékonyak, esetleg impulzívok, és a magatartásbeli problémák is gyakoribbak náluk.

A részképességzavarokkal küzdő gyermekek önértékelés már kisgyermekkorban is sérülhet, mert sok tevékenységben nem tudnak társaik és életkoruk színvonalán résztvenni. Emiatt kialakulhat bennük a fejlesztéssel szembeni ellenállás is.

A fejlesztőnek néhány, az alábbiakban ismertetett nagyon lényeges alapszabályt be kell tartania, hogy sikeres lehessen. Emellett szerencsés, ha valamilyen szupervíziós támogatást is kap, akár egyéni, akár csoportos esetmegbeszélés formájában.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

Az alábbiakban a fejlesztő foglalkozások „tízparancsolata” olvasható:

1. Ha kiválogatott problémás gyermekeknek indul fejlesztő foglalkozás, azt lehet egyénileg vagy csoportosan tartani, de hat főnél semmiképpen ne legyen nagyobb a csoport. Agresszív, impulzív gyermekekből álló csoport négy főnél nem lehet nagyobb. Ez azért fontos, hogy a foglalkozás vezetője megengedő attitűd mellett is ura maradjon a helyzetnek.
2. A foglalkozások hangulata legyen játékos, kreatív, legfeljebb néha gyakorló jellegű. Ne alakuljon ki iskolai helyzet. Sokat segít, ha körben helyezkednek el, ha nem az asztalfőn foglal helyet a csoportvezető, és ha együtt tudja élvezni a játékokat, sikereket, ötleteket a gyermekekkel.
3. A foglalkozások időpontjában és helyében rendszerességre van szükség. Jó, ha hetente többször is van foglalkozás. Heti egyszeri alkalom a minimum. Lehetőleg ugyanazon a napon, ugyanabban az órában és ugyanott kerüljön sor a foglalkozásokra, mert a rendezettség segít a gyermekeknek saját világuk rendezésében.
4. Egy-egy alkalmat 30-45 percre lehet tervezni. Ezt célszerű betartani, de ha hamarabb elfáradnak, vagy éppen nagyon jól játszanak a gyermekek, nem kell mereven ragaszkodni az időhöz. A kezdés időpontja kell, hogy biztos legyen.
5. Lehetőleg nyugodt környezetben folyjon a fejlesztés, mivel ezeknek a gyermekeknek könnyen elterelődik a figyelmük. Ezért jó az is, ha mindig ugyanabban a megszokott helységben találkoznak, ahol fokozatosan megszokják a berendezést, az ablakból nyíló kilátást, stb.
6. A gyerekeknek legyen állandó helyük, ami általában spontán kialakul. A helyüket a foglalkozás elején elfoglalják, és innen indul ki a játék. Ez rendet biztosít, segíti a csoportalakulást.
7. A foglalkozásoknak legyen egy bevezető, és egy lezáró szakasza, ami struktúrálja a helyzetet, egyfajta biztonságot nyújt.
8. Minden egyes foglalkozásra fel kell készülni, mindig pontosan előre tudni kell, hogy mi a feladat. Legyen előkészítve minden eszköz, minél kevesebb legyen az üresjárat, mert akkor kerül sor fegyelmezési problémákra.
9. Előre megtervezhető több foglalkozás menete, de alkalmazkodni kell a gyermekek képességeihez, motiváltságuk, csoportszínvonaluk alakulásához. Ezért gyakran módosítani kell a tervet.
10. Minden foglalkozás után készüljön írásos feljegyzés minden gyermekről. A foglalkozás vezetője leírja gondolatait, érzéseit, a fontosabb csoporttörténeteket, lehetőleg szabadon, átgondolás nélkül. Ez később hasznos olvasmány lesz.

A fejlesztő személy

Óvónő, napközis pedagógus, fejlesztőpedagógus, logopédus, iskolapszichológus szervezhet játékcsoportot, a tanítók akár a korrepetálás egy részét felhasználhatják játékokra, így érdekesebbé és hasznosabbá téve a foglalkozásokat. Amíg ugyanis egy gyermeknek pl.

III. rész Az alapvető megismerő rendszer fejlesztése

alapvető tér-orientációs zavarai vannak, szinte lehetetlent kérünk tőle, mikor azt akarjuk, hogy tanuljon meg rendesen írni.

A szaktudás mellett a fejlesztő személyisége meghatározó. A részképességzavarok felemás jelenség, egyrészt hiányosságok, kudarcok, másrészt sajátos megoldások, sikerek jellemzik. A részképességzavarokkal küzdők érzik, hogy sokkal jobb teljesítményekre lennének képesek, és mégse tudnak megküzdeni sokszor egészen egyszerű feladatokkal sem. Emiatt frusztráltak, és haragszanak önmagukra és környezetükre. A környezetük sem érti ezt a furcsaságot, és ezért mindenfélének tulajdonítják a bajokat. Sokszor tartják a diszlexiásokat gyenge értelműnek, lustának, makacsnak, sőt rossznak. A szakembereknek már kisgyermeknél meg kell küzdeni az ezen hatások okozta viselkedési problémákkal.

A kulcs a gyermekekhez is, mint mindenki máséhoz, az elfogadás. A problémás gyermekeket látszólag nehezebb elfogadni, mert a viselkedésük elfogadhatatlan. Az elfogadás azonban a személynek szól, és nem a viselkedésének. **Ha valaki érzi a bizalmat és az elvárásokat, akkor többre fogja tartani magát, és igyekszik ennek a képnek megfelelni. Ez éppen ellentéte annak, amivel a részképességzavarokkal küzdők találkoznak.**

A fejlesztő személyiségében is kell, hogy hordozzon annyi többlet erőt, vagyis önfogadást és önbizalmat, amellyel a nehezebben kezelhető gyermekeket is képes elfogadni, akár olyanok is, amilyenek, szokatlannak, zavarónak és bizonytalannak.